

De monsters van Thys: een sterk (s)taaltje

Bespreking van

Michel Thys (2021). *Op de rand van het menselijke — Filosofisch-psychoanalytische impressies*. Antwerpen: Gompel & Svacina. ISBN 9789463712910, 268 pp., € 29,90

ESTHER SPUIJBROEK

Dr. M. Thys is klinisch psycholoog en gepromoveerd in de filosofie, psychoanalytisch psychotherapeut en psychoanalyticus. Hij was werkzaam in een Centrum voor Geestelijke Gezondheidszorg en heeft een eigen praktijk. Hij was hoofdredacteur van het *Tijdschrift voor Psychoanalyse*. Deze omschrijving van Michel Thys is een visitekaartje in zakformaat, zakelijk, de lading dekkend. Maar met zijn boek *Op de rand van het menselijke — Filosofisch-psychoanalytische impressies* laat Thys een sterker staaltje van zichzelf zien. Deze 'staalkaart' bestaat uit twaalf hoofdstukken, waarvan de meeste eerder als losse essays in diverse tijdschriften en bundels zijn verschenen. De hoofdstukken verwijzen naar elkaar, maar kunnen ook afzonderlijk gelezen worden. De gemeenschappelijke deler bestaat uit het aftasten van de grenzen van het menselijke. Thys' stelling is dat juist daar het menselijke tot zijn recht komt: randverschijnselen behoren tot het wezen van het mens-zijn. Ervaringen op de rand van het menselijke kunnen zowel vernietigend traumatisch zijn als bron van nieuwe perspectieven. Op deze rand komt het subject onder druk te staan: het denken wordt stilgelegd, de taal en het symbolische worden aangetast. Maar tegelijkertijd kunnen deze randverschijnselen op een overrompelende manier inspireren: ze halen je uit je gewone doen, op een wijze waardoor je je als

subject er niet van los kunt maken. De randverschijnselen waar Thys in dit boek over spreekt verwoordt hij zelf als volgt: 'Het onvoorstelbare, het metaformosemotief, de fascinatie, het Unheimliche, het stoffelijk overschot, het «uit een stuk» willen zijn, het wankele onderscheid tussen het psychische en het fysieke, tussen subject en ding, het zijnsverlangen, het zelfverlies, trauma, de aantasting van het talige, van het symbolische, van narratieve coherentie' (p. 17). Door gebruik te maken van voorbeelden uit de psychoanalytische praktijk, schilderkunst, literatuur, poëzie en Griekse tragedies, en deze te verbinden met gedachtegoed uit de filosofie, poogt Thys taal te geven aan toestanden waarin het talige onder druk staat. Dit levert bloemrijke verhandelingen op over onder andere de schilderkunst van Hopper, de tragedie van Polyxenes en Antigone, de kever Gregor van Kafka, Charlie Chaplin en het monster van Frankenstein. Frankenstein schiep een monster: het vreemde object waarin hij zichzelf projecteerde. Dit monster is daarmee een staalkaartje van Frankenstein zelf. Op vergelijkbare wijze schept Thys zijn eigen staalboek met monsters. *Op de rand van het menselijke* is een toonbeeld van de brede achtergrond van de auteur. Uit ingrediënten van al zijn werelden maakt hij nieuwe creaties. Het gebruik van taal is hierin een belangrijk medium. Thys is een ware woordkunstenaar. Wat te denken van zinsneden als 'Juist door uit één stuk te willen zijn, vallen we, als een ruïne, in stukken uiteen', 'Als alles te zien is, is er niets meer te zien', 'We balanceren voortdurend tussen heling en deling', en 'Verwonding en verwondering zijn op een bizarre manier met elkaar verknoot'? Het boek staat vol met spitsvondige woordspelingen die een extra dimensie geven aan reeds bestaande en vertrouwde woorden. Met het tonen van zijn staalkaart stuiten we tegelijkertijd op de beperkingen van Thys'

project. Het wordt goed zichtbaar wie zijn psychoanalytische en filosofische inspiratiebronnen zijn: Freud, Klein, Bion, Lacan, Spinoza, Kant, Sartre, Merleau-Ponty. Grote namen, belangrijke grondleggers voor het hedendaagse denken. Ook leunt het boek in belangrijke mate op het proefschrift dat Thys in 2006 schreef over fascinatie.¹ Mijns inziens zou het boek aan kracht winnen door daarnaast meer plaats in te ruimen voor recentere denkers uit de psychoanalyse en filosofie. Ik ben nieuwsgierig naar ideeën vanuit de neuropsychanalyse en de intersubjectieve benadering, maar ook vanuit bijvoorbeeld feministische theorieën. Over de plaatsbepaling van het lichamelijke in psychoanalyse, de relatie tussen het lichaam en trauma, de onderlinge plaatsbepaling tussen affecten en voorstellingen zijn de laatste jaren boeiende nieuwe inzichten ontwikkeld.

Een monster is een proefstuk om te oordelen over de kenmerken en kwaliteiten van een product. ‘Proeven’ is een woord dat voor mij uitstekend past bij dit boek: een buffet, een rijk gevulde dis, waar we kunnen kennismaken met Thys’ producten, creaties van een vruchtbare kruisbestuiving. We kunnen er losse hapjes van nemen, of de hele maaltijd nuttigen. Het is ‘food for thought’. Bij tijd en wijle is het boek best een hele kluit. Aandachtig herkauwen door te herlezen levert weer nieuwe inzichten op. Net als voor maaltijden geldt: samen met anderen smaakt het beter. Dit boek is zeer geschikt om gezamenlijk te lezen in bijvoorbeeld intervisiegroepen; het geeft nieuwe taal om ervaringen te delen.

Noot

- 1 Thys, M. (2006). *Fascinatie — Een fenomenologisch-psychoanalytische verkenning van het onmenselijke*. Amsterdam: Boom.

De psyche als kunstwerk

Bespreking van

Trui Missinne & Christine Franckx (red.) (2021). *Eros op de scène — Psychoanalytische en artistieke beschouwingen*. Antwerpen: Gompel & Svacina. ISBN 978946371281, 172 pp., € 28,00

LINDA DIL

In 2019 vond de zevende studiedag van de Belgische Vereniging voor Psychoanalyse plaats ter ere van de psychoanalytica Joyce McDougall (1920-2011). Deze psychoanalytica uit Nieuw-Zeeland woonde in Londen en Parijs en heeft een schat aan originele concepten geïntroduceerd, die als kralen aan een ketting in de bewerkte lezingen van deze bundel figureren. Ze is bekend geworden als expert op het gebied van psychosomatiek en seksuele identiteitskwesaties. Ze had een bijzondere interesse voor de kunsten en behandelde vele kunstenaars. Als niet-ingewijde raakte ik snel onder de indruk van deze vrouw, die geroemd wordt om haar respectvolle houding tegenover de creatieve oplossingen voor psychische nood van haar patiënten. Ze komt zelf op mij over als een soort kunstenaar, die tegendraadsheid en originaliteit vierde, met beide voeten in de klinische klei. In Groot-Brittannië kan ze gerekend worden tot de *Independents* en in Parijs, waar ze vervolgens naartoe verhuisde, werd ze aanvankelijk verleid door de lezingen van Lacan, waar ze zich vervolgens toch van distantieerde.

In de bloemlezing *Eros op de scène — Psychoanalytische en artistieke beschouwingen* worden verschillende gedaantes van Eros ten tonele gevoerd. Franckx geeft in haar inleiding historische context en legt onder andere uit dat Eros bij McDougall zowel verwijst naar menselijke seksualiteit als naar de kracht die het psychisch leven voort-